

STUDIJE

KATEKUMENAT U OKOLNOSTIMA DEKRISTIJANIZIRAJUĆEG DRUŠTVA

Josip Baloban

UVOD

Jednom je K. Rahner provotkativno izjavio: „Novi, iz takozvanog novog poganstva, stečeni kršćanin znači više nego ako još držimo deset 'starih kršćana'.”¹ Rahnerova rečenica istovremeno šokira i zbunjuje. Ne ostavlja nas ravnodušnima premda se to na prvi pogled može učiniti pretjeranom konstatacijom, barem za naše crkvene prilike. Ipak, iza te rečenice se puno toga sakriva. Ponajprije, riječ je o novom poganstvu koje se još uvijek nezaustavljivo širi Evropom. Još donedavna najvećim dijelom kršćanska, Evropa se pretvara u kontinent dekriztijanizirajućih društava različitih intenziteta i usmjerenja. Ne samo ateističnost i agnosticiizam, pored starih crkava i novih sekti, nego i ravnodušnost zadobiva svoje mjesto zahvaćajući sve šire slojeve ljudi.² Evropa se nalazi – kako to zamjećuju i biskupi Evrope na svojem 6. simpoziju održanom u Rimu 1985. godine – u postkršćanskoj situaciji koja potiče na „drugju evangelizaciju” Starog kontinenta.³

To se novo poganstvo pretvara u križ za današnju Kristovu Crkvu, a ujedno postaje i prilikom te iste Crkve. Ono je svojevrsni povijesni križ utoliko što otežava navjestiteljsko djelovanje Crkve i što dekriztijanizirajuće djeluje na vjernike, pomažući im izravno ili neizravno,

svjesno ili nesvjesno umanjivati njihovu crkvenost. Ono je tako kod mnogih osoba doprinijelo da su postali samo kršćani po imenu ili „stari kršćani” – kako ih Rahner naziva. Ono je istovremeno i dobra prilika današnje Crkve da se čovjeku, koji živi u tom novom poganstvu hedonizma, subjektivizma, a napose ravnodušja, obrati Kristovom ponudom koja, poštujući čovjeka u svoj njegovoj autonomiji i ovozemnosti, upućuje tog istog čovjeka na transcendentno kao zadnje čovjekovo osmišljenje. To novo poganstvo postaje misijsko područje današnje Crkve. Već sada dolaze, a u budućnosti će još više dolaziti novi kršćani iz tog poganstva. Oni će na osnovu osobnog opredjeljenja biti istinski

---

Ovaj članak je djelomično izmijenjeno i nadopunjeno predavanje održano 2. 12. 1986. godine u Varaždinu na pastoralnom sastanku Hrvatske kapucinske provincije.

¹ K. RAHNER, *Strukturwandel der Kirche als Aufgabe und Chance*, Freiburg–Basel–Wien, ²1972, 36

² O problematici indiferentnosti vidi referate sa simpozija „Vjerski indiferentizam”, održanog 6. i 7. 12. 1985. godine u Zagrebu u organizaciji Filozofsko-teološkog instituta Družbe Isusove. Referati su tiskani u: „Obnovljeni život”, 41/1986, br. 3–4.

³ Vidi Vijeće biskupskih konferencija Evrope, *Evangelizirati „sekulariziranu Evropu”*. Šesti simpozij evropskih biskupa, Rim, 7–11. listopada 1985, Zagreb, 1986, dokumenti 80, 24.

kršćani u ovome dekristijanizirajućem društvu. Po svojoj radikalnoj opredijeljenosti za Isusovu stvar i po svom autentičnom kršćanskom uvjerenju predstavljat će određeni najvestiteljski i svjedočeći potencijal Crkve. Ulaženje tih novih kršćana u Crkvu trebao bi omogućiti katekumenat kao razdoblje rasta i napredovanja čovjekove opredijeljenosti za Isusa, njegovo kraljevstvo, za Crkvu i za čovjeka.

Crkvi nije prvenstveno cilj okrenuti se samo nekrštenom čovjeku koji živi u tom suvremenom poganstvu, nego se Crkva treba okrenuti i svojim članovima koji svaki dan žive unutar toga poganskog ozračja. Mnogi su od njih postali „stari kršćani” jer su se umorili u svojoj vjери te su posustali, a neki su posustali toliko da su se u međuvremenu distancirali od svoje Crkve. Postali su distanciranim kršćanima. Svoje evangelizacijsko-katehetsko djelovanje Crkva treba usmjeriti i prema tim osobama i oni trebaju stajati u njezinom primarnom pastoralnom djelovanju. To će Crkva moći učiniti ukoliko pođe putem katekumenata i za već krštene osobe budući da veliki dio od tih osoba treba sve stupnjeve katekumenata, uključivši i predkatekumenat.

U ovom članku govori se o opravdanosti govorenja ponovnog ustanovljenja, a isto tako i o potrebitosti ostvarenja katekumenata u današnjim crkvenim prilikama.

RELIGIJSKO-SOCIOLOŠKA OPRAVDANOST GOVORENJA O KATEKUMENATU

Kod govorenja o katekumenatu danas u Crkvi potrebno je imati u vidu nekoliko stvarnosti: prva stoljeća Crkve u kojima je prakticiranje katekumenata bilo optimalno ostvareno. Zatim sadašnje iskustvo Crkve u misijskim krajevima u odnosu na katekumenat. I naposljetku, posebno je potrebno uzeti u obzir današnji položaj i život Crkve u Evropi. Pri tome je nužno, pored različitosti koje postoje, ukazati na sličnosti koje se mogu naći kod svih triju crkava. Tema ovog članka ograničuje se na današnji položaj Crkve u Evropi, posebno na problematiku crkvenosti u Jugoslaviji.

Uspoređujući Crkvu u Evropi s Crkvom u prvim stoljećima i s Crkvom u današnjim misij-

skim zemljama, dolazi se do spoznaje da Crkva u Evropi ne živi više u homogeno kristijaniziranim društvima. Naprotiv, ta društva, odnosno narodi tih društava, iako su u povijesti bili posve kristijanizirani i posjedovali određeni stupanj crkvenosti, zahvaćeni su tijekom ovog stoljeća dekristijanizirajućim tokovima na svim područjima kulturnog, društvenog i privatnog života. Ti tokovi prouzročili su određenu polarizaciju, ponajprije na razini društva, koja se očituje u tome da postoje oni koji vjeruju i oni koji ne vjeruju. U sličnoj je situaciji Crkva bila u prvim stoljećima gdje su kršćani, tada još kao nova konfesija u manjini, bili okruženi drugim religijama i to poganskim. Isto vrijedi i za današnju Crkvu u misijskim krajevima. Tamo je Crkva također unutar naroda u kojima su prisutne i druge religije koje nisu kršćanske. Jedino danas ima daleko više onih koji ne pripadaju ni jednoj od službenih religija. Osim toga tokovi dekristijanizacije dovode do neke vrste polarizacije i unutar same Crkve, ona se ponajviše očituje u samoj obitelji. Nisu danas više rijetke obitelji u kojima pojedini član posjeduje visoki stupanj crkvenosti, drugi ostvaruje tek minimalni stupanj (kršćanin „po imenu” – „stari kršćanin” u Rahnerovom smislu), dok se ostali članovi nalaze u vodama ravnodušja. Posljedica te polarizacije i unutar same Crkve je stupnjevita i distancirana crkvenost. Dekristijanizirajuće društvo obilježavaju upravo te spomenute pojave: a) pojava slabljenja utjecajne moći, a s tim u vezi i slabljenja određene moralne kontrole kršćanstva nad društvom na javnoj razini i b) pojava stupnjevite i distancirane crkvenosti.

Slabljenje utjecajne moći kršćanstva

Ne želeći umanjiti dalekosežnost i po puno čemu jedinstvenost evanđeoskih potencijala koje kršćanstvo nosi u sebi i na osnovu kojih je ono s jedne strane nadtradicionalno, a s druge strane na temelju kojih nudi i ostvaruje ljudskiji svijet nošen nepatvorenim međuljudskim odnosima, mora se ipak priznati veoma uočljivo slabljenje utjecajne moći tog istog kršćanstva nad društvima u Evropi. Ali ne samo nad društvima nego i nad pojedincima unutar tih društava. Štoviše, čak i nad onima koji se pri-

znaju kršćanima, odnosno pripadnicima institucionalne Crkve. Određena nemoć, a paralelno s tim i neprivačnost kršćanstva, očituje se kako u društvima kapitalističkog, tako i u društvima socijalističkog usmjerenja. To ujedno ukazuje na to da je uzroke slabljenja utjecajne moći kršćanstva daleko opravdanije tražiti u samom kršćanstvu – upravo u njegovim institucionalnim izražajnostima, dakle u crkvama, nego u pojedinim društvenim uređenjima. Sada se gotovo može govoriti o drugoj krajnosti. Dok je prije nekoliko desetljeća Crkva pretjerano, čak i u smislu tutorstva nadzirala politiku, ekonomiju, školstvo i odgoj, dotle u zadnjim desetljećima njezin glas kao suradnice ili kao čuvarice određenih vrijednosti ostaje poput vapijućeg glasa u pustinji i završava na verbalnom ili pisanom apelu bilo koje vrste. Crkva se odjednom našla u položaju ponovnog dokazivanja da je na strani kako malog i obespravljenog čovjeka, tako i na strani svakog čovjeka. To joj u povijesti nije uvijek uspijevalo. Crkva, a velikim dijelom i kršćanstvo, ne u svojoj izvornosti i u svojoj biti, nego prije svega u svojoj pojavnosti, izgubili su na izvornoj vjerdostojnosti budući da na vrijeme nisu dovoljno aktualizirali u sebi, za pojedina čovjekova pitanja, postojeće evanđeoske potencijale kao odgovore na ta pitanja.

Neefikasnost dosadašnjeg naviještanja Crkve, pored unutarcrkvenih slabosti i nedosljednosti, stoji u uskoj vezi s posvemašnjom „slobodom“, „emancipacijom“ i „autonomijom“ čovjeka u dekristijanizirajućim društvima. Ti su pojmovi izraz čovjekove težnje za apsolutnim osamostaljenjem u raznim vidovima, a što najčešće završava u religioznoj ravnodušnosti koja zahvaća sve šire slojeve stanovništva kako u Evropi, tako i kod nas. Toj se ravnodušnosti posvećivalo do sada premalo pažnje. Ipak ona je jedna od tipičnih pojava suvremenog društva.

Posljedica takvih dekristijanizirajućih tokova je izražena u činjenici da svi roditelji koji su kršteni ne traže krštenje za svoje dijete. Jedan dio tih roditelja istupa iz Crkve bilo deklarativno, bilo prešutno. Drugi dio ostaje unutar Crkve samo religijsko-sociološki, ali ne i teološki i ne smatra potrebnim za svoje dijete ni krštenje ni religiozni odgoj. Dok su deklarativna istupanja

iz Crkve u našim socijalističkim uvjetima velika rijetkost, ustvari zanemariva, dotle su prešutna napuštanja Crkve pojava koja je dosta prisutna, jedino nije statistički potvrđena. Izostavljenje pokazatelja vjeroispovijesti u popisu stanovništva Jugoslavije još više otežava točniju procjenu onih koji ne pripadaju nijednoj vjeroispovijesti, a čiji su roditelji još bili vjernici.

Pojava stupnjevite i distancirane crkvenosti

O postojanju stupnjevite crkvenosti unutar Katoličke Crkve progovorio je II. vatikanski koncil u Dogmatskoj konstituciji o Crkvi „*Lumen gentium*“. U t. 14 koncilski oci govore o kršćanima koji se potpuno uključuju u društvo Crkve, zatim o onima koji u Crkvi ostaju „tijelom“, a ne „srcem“ i o katekumenima koji se na poseban način združuju s Crkvom.⁴ O stupnjevitost crkvenosti govore i biskupi Evrope na 6. simpoziju evropskih biskupa 1985. godine u Rimu.

Teza 1: **Katolička Crkva u Evropi suočena je s pojavom za koju su karakteristične sve veća privatizacija i individualizacija religije i vjere i istovremeno distanciranje od Crkve koje se opaža u svim dimenzijama crkvenosti.**

Pored već spomenute pojave deklarativnog i prešutnog istupanja iz Crkve postoji u Evropi i fenomen kršćana koji ne žele krstiti svoju djecu iako ostaju unutar svoje Crkve i pri tome ostvaruju svoj tip crkvenosti. Za taj tip crkvenosti, kao i za crkvenost još nekih kategorija distanciranih kršćana, karakteristične su sve veća privatizacija i individualizacija vjere. Tako se vjera shvaća, a onda i živi kao privatna i individualna stvar koja nema javni karakter ni neki posebni eklezijalni odnos. Ona nije navjestiteljska, tj. ni prenositeljska ni svjedočeća. Nije nešto što je trajno aktualizirano u svim područjima kršćaninova iskustva, nešto što je nezaobilazni i

⁴ Vidi Dogmatska konstitucija o Crkvi „*Lumen gentium*“, u: II. vatikanski koncil, *Dokumenti*: latinski i hrvatski, KS Zagreb, 1970, t. 14.

nezamjenjivi dio tog iskustva, već je daleko više nešto prigodno. Zato takva vjera samo u pojedinim životnim trenucima izlazi iz svojih privatnih okvira tražeći zajedničko, tj. susret s Crkvom preko određene župne zajednice. Najčešće je to u pojedinim ključnim situacijama čovjekova života koje su vezane uz rođenje djeteta (krštenje), vjenčanje i možda, crk. pogreb. Kod tih je kršćana uočljivo ne samo da se distanciraju od aktivnog sudjelovanja u životu Crkve nego se oni istovremeno distanciraju i u drugim dimenzijama crkvenosti, primjerice u dimenziji vjerskih istina i u dimenziji vjerskih normi. Kod tih kršćana je opravdano govoriti o trajnom umanjivanju crkvenosti, a ne o progresivnom ostvarenju crkvenosti. Događa se suprotno od onoga što se događa u katekumenatu u kojem dolazi do progresivnog ostvarenja crkvenosti, a to znači sve dubljeg ulaženja u evanđeoske vrijednosti i sve većeg prihvaćanja tih vrijednosti bez obzira na trenutno poistovjećenje većine kršćana s njihovom Crkvom i s evanđeoskim načelima. A to poistovjećenje može biti izrazito parcijalno.

Problematiku stupnjevite i distancirane crkvenosti dotiče i apostolska pobudnica „Evangeliū nuntiandi” iako izričito ne donosi te pojmove. U točkama 21, 52 i 56 pobudnica govori o osobama koje su krštene, ali koje, iz bilo kojih razloga, nisu mogle razviti svoju crkvenost (vjeru) te je sada ne prakticiraju potpuno.⁵ Isti dokumenat govori i o velikom broju krštenih osoba koje ne žive to svoje krštenje, premda ga ne niječu, već ga smatraju sporednom stvari. Za razliku od „Evangeliū nuntiandi” apostolska pobudnica Ivana Pavla II. „Catechesi tradendae” tu istu problematiku dovodi u vezu s katekumenatom. Pobudnica polazi od činjenice da u Crkvi postoje različite kategorije kršćana, od djece do odraslih, kojima je potreban prvi navještaj i koje treba susretati kao kvazi katekumene.⁶ Govoreći o potrebitosti katehizacije odraslih papa piše: „... Mislimo na one koji su u svojem djetinjstvu primili katehezu prikladnu za tu dob, ali su se zatim udaljili od svake vjerske prakse i u zreloj dobi žive s djetinjastim vjerskim spoznajama; mislimo na one koji se sjećaju prerane ili nepravilne ili neprihvaćene kateheze; na one koji, premda rođeni u krš-

ćanskim zemljama, štoviše u sociološkom kršćanskom okviru, nikada nisu bili odgojeni u svojoj vjeri te su kao odrasli pravi katekumeni.”⁷ Sve te kategorije kršćana moraju se ubrojiti u distancirane kršćane jer su se s jedne strane udaljili od vjerske prakse i jer s druge strane prakticiraju samo djelomično poistovjećenje s Crkvom. To veoma kratko upozorenje na dva pokoncilska dokumenta želi samo posvijestiti činjenicu koliko je službena Crkva na svojoj najvišoj razini svjesna kako postojanja, tako i izazova problematike stupnjevite i distancirane crkvenosti. Crkva nije samo svjesna te činjenice, nego ona istovremeno traži i nove putove evangeliziranja i katehiziranja kako bi Očevu i Isusovu ponudu čovjeku mogla što uspješnije i što autentičnije saopćiti svakome čovjeku dobre volje. Nadalje, o nedostatnom poistovjećenju kršćana s njihovom Crkvom govori i završni dokumenat Izvanredne sinode biskupa u Rimu⁸ koji želi ukazati na tu pojavu kao nešto što je općenito prisutno u čitavoj Crkvi. Isto potvrđuje i tvrdnja evropskih biskupa na 6. simpoziju 1985. godine u Rimu. Biskupi naime konstatiraju „opadanje polaznika mise i rastuću privatizaciju i individualizaciju religije uz istovremeno distanciranje od Crkve, kao i gubljenje crkvenog utjecaja na društvene institucije ili nadaleko ispadanje obitelji kao mjesta za posredovanje vjere.”⁹ Upravo ta rečenica biskupa

⁵ PAVAO VI, *Evangeliū nuntiandi*. Apostolski nagovor o evangelizaciji u suvremenom svijetu, Zagreb, 1976, KS dokumenti 50.

⁶ IVAN PAVAO II, *Catechesi tradendae*. Apostolska pobudnica. Prijevod GK, izdano kao prilog u GK – br. 24/1979, t. 19. i 44.

⁷ „Catechesi tradendae”, t. 44.

⁸ Usp. *Schlussdokument der Ausserordentlichen Bischofssynode 1985 und Botschaft an die Christen in der Welt*, hrsg. vom Sekretariat der Deutschen Bischofskonferenz, Verlautbarungen des Apostolischen Stuhls, Bd. 68, I, 3.

⁹ Vidi U. R., *Bischofssymposion: Wege zur Evangelisierung Europas*, in: „Herder Korrespondenz” 39/1985, 502–504, ovdje 503. O uzrocima dekristijanizacije u razvijenim zemljama Zapadne Evrope i u SAD vidi članak u dva nastavka od J. JUKIĆ, *Religija industrijske civilizacije*, „Crkva u svijetu”, 1971, br. 2, 117–134; br. 3, 195–207. Isto vidi Ž. MARDEŠIĆ, *Religija industrijske civilizacije*, „Crkva u svijetu”, 1971, br. 4, 282–299. Vidi J. JUKIĆ, *Religija postindustrijske civilizacije*, „Crkva u svijetu”, 1972, br. 1, 4–25; J. JUKIĆ, *Religija u modernom industrijskom društvu*, Split, 1973.

potkrepljuje 1. tezu, a ujedno opravdava govorenje o slabljenju utjecajne moći kršćanstva na različita društva u današnjem svijetu.

Teza 2: Postojanje stupnjevite crkvenosti u Katoličkoj Crkvi u Jugoslaviji je empirički dokaziv fenomen koji se najviše izražava po distanciranoj crkvenosti i po djelomičnom poistovjećenju s Crkvom.

Pored svih svojih mogućih specifičnosti koje ima Katolička Crkva u Jugoslaviji u odnosu na iste Crkve u Evropi, trenutna crkvena situacija u Jugoslaviji u puno čemu je slična crkvenoj situaciji u Evropi. Ne ulazeći ovdje u zajedničke i specifične uzroke koji su doveli do stupnjevite crkvenosti kako unutar Crkve u Evropi, tako i unutar Crkve u Jugoslaviji, smije se tvrditi da je fenomen distancirane crkvenosti i djelomičnog poistovjećenja s Crkvom pojava koju Crkva u Jugoslaviji ne može i ne smije ni zaobići ni zanemariti. Naprotiv, treba je smatrati primarnim izazovom svog trenutnog pastoralnog djelovanja.¹⁰ Kod nas postoje mnogobrojna društvena religijsko-sociološka istraživanja koja empirički dokazuju ono što se uočava osobnim pastoralnim zapažanjem i proučavanjem pastoralne situacije kod nas naime pojava stupnjevite crkvenosti. Osim toga Izvanredna sinoda biskupa ne govori samo o distanciranoj crkvenosti i nedostatnom poistovjećenju s Crkvom kršćana u crkvama takozvanog prvog svijeta nego u isto vrijeme upozorava na isti problem u crkvama totalitarnih ideologija.¹¹ Tako je problematika stupnjevite, a posebno distancirane crkvenosti ušla u opću crkvenu svijest. O tome se ne govori više samo u teološkoj literaturi, nego se taj fenomen priznaje i u visokim crkvenim strukturama koje su isto svjesne da taj fenomen nije više samo „privilegij” manjine unutar Crkve. Štoviše, pastoral distanciranih kršćana postaje jednom od temeljnih zadataka današnje Crkve (J. Höffner).

U realnosti distancirane crkvenosti i u činjenici dekristijanizirajućih tokova unutar društava u Evropi temelji se religijsko-sociološka opravdanost govorenja o katekumenatu danas.

Katekumenat jedna od primarnih zadataka današnje Crkve

Iz dosadašnjeg izlaganja prve točke proizlazi nasušna potreba ustanovljenja dvostrukog katekumenata. Prva vrsta katekumenata odnosi se na sve one odrasle osobe koje nisu krštene, a žele postati članom Crkve bilo na temelju vlastite želje i osobnog traženja, bilo da su potaknute nekom osobom. Kod te grupe osoba postoje dvije podgrupe (kategorije). *Prvu podgrupu* sačinjavaju odrasle nekrštene osobe koje traže krštenje neovisno o nekom sakramentu, a posebno neovisno o sakramentu ženidbe. Te osobe su primarno motivirane nečim ili nekim iz konkretne Crkve. Taj drugi ne mora biti ni eventualni budući bračni partner, nego osoba koja vjeruje i koja na osobe pored sebe ostavlja nenametljiv, a opet upečatljiv dojam čovjeka vjernika. Kod osoba iz prve kategorije želja za crkvenim vjenčanjem tek je sekundarna motivacija jer oni ne traže krštenje radi vjenčanja u Crkvi. Oni žele postati kršćanima na temelju nekog i nečeg budući da u kršćanstvu pronalaze pravi odgovor na svoja dotadašnja životna traženja. Sakramenti se onda shvaćaju i prihvaćaju kao znakoviti izričaji dogođenog i događanog spasenja. *Drugu podgrupu* sačinjavaju one osobe koje su primarno motivirane osobnom željom budućeg bračnog druga ili pak crkvenim vjenčanjem. U pastoralnoj praksi trebalo bi to uvijek uočiti. Ali ne samo uočiti, nego nastojati u dotičnom kandidatu otkrivati i primarne motive za krštenje, koji naposljetku jedino i opravdavaju podjeljivanje sakramenta krštenja. Ostaje li se tijekom cijelog katekumenata jedino na tom sekundarnom motivu, zasigurno se ne može očekivati dinamičko-progresivna crkvenost, odnosno rast u vjeri, iako se podijeli krštenje i crkveno vjenčanje.

Druga vrsta katekumenata odnosi se na već krštene osobe, ali kojima iz bilo kojih razloga nije uspjelo potpuno zaživjeti svoju crkvenost.

¹⁰ Usp. J. BALOBAN, *Stupnjevita crkvenost kao primarni izazov za Crkvu u Hrvatskoj*, u: „Svesci”, Zagreb, 1985, br. 57, 81–91.

¹¹ Usp. *Schlussdokument der Ausserordentlichen Bischofssynode* (1985), I, 3.

Takvih krštenika ima sve veći broj, te su oni svojevrsni svagdanji pastoralni križ današnjih dušobrižnika. U ovoj grupi nalazi se više kategorija osoba. *Prvu kategoriju* tvore oni koji su samo kršteni, a nijednog trenutka nisu bili u evangelizacijsko-katehetskom procesu ni u obitelji ni u župnoj zajednici. Oni posjeduju, ustvari, minimalni pokazatelj crkvenosti i pripadnosti Crkvi – krštenje. Crkveno-sociološki gledano te osobe nisu daleko od gore spomenute grupe nekrštenih i opravdano ih je smatrati „krštenim katekumenima”. Zatim postoji i *druga kategorija* osoba koje su krštene, primile prvu pričest, te bile u određenom katehetskom procesu, ali su se svojim nemarom odmah ili nedugo poslije prve pričesti distancirale od župne zajednice i od Crkve. Te osobe imaju veći stupanj crkvenosti od prve kategorije osoba, ali nedostatan za primanje, recimo, sakramenta ženidbe i da se bude kršćanin u društvu. Njima je potrebno ponovno navijestiti vjeru i nanovo reaktivirati crkvenost. *Treća kategorija* osoba su one koje su prošle svu predviđenu katehizaciju i primile sve sakramente inicijacije, ali su se odmah poslije ili nedugo iza primanja potvrde distancirale od Crkve i zaživjele život koji žive oni koji nisu kršćani. Većina tih osoba ponovno se vraća u Crkvu prilikom crkvenog vjenčanja. Kod tih primjera dušobrižnik će ili bez puno razgovora i razmišljanja prihvatiti njihovu distanciranu crkvenost, što je pastoralno-teološki manjkavo, ili će nastojati probuditi njihovu crkvenost i dovesti je na viši stupanj. Naposljetku, postoji i *četvrta kategorija* krštenih. Tu kategoriju čine sve one osobe koje su se poslije crkvenog vjenčanja distancirale od Crkve, a svoju crkvenost oživljavaju prilikom podjeljivanja jednog od sakramenata (krštenja, pričesti ili potvrde) njihovom djetetu. Svaki taj sakramentalni događaj može se koristiti kao evangelizacijsko-katehetska prigoda. Ide se za paralelnim dinamičko-progresivnim oštvaranjem crkvenosti kako kod djeteta, tako i kod roditelja, dakako kod svakoga primjereno njegovoj dobi.

Gledajući sve te kategorije osoba, pastoralno-teološki je opravdano dvije kategorije iz prve vrste (osobe koje nisu krštene) i prvu kategoriju iz druge vrste katekumenata (krštene osobe) zvati katekumenima budući da su njima potreb-

na sva četiri stupnja katekumenata:

1. „predkatekumenat” – vrijeme prve evangelizacije;
2. „katekumenat” – vrijeme sveobuhvatnog katehiziranja;
3. „čišćenje i prosvjetljivanje” – vrijeme dublje duhovne pripreve;
4. „mistagogija” – vrijeme doživljavanja sakramenata i zajedništva sa župnom zajednicom.¹²

Još 1973. godine Međubiskupijski pastoralni savjet u Sloveniji upozorio je da se osobe koje su krštene, a poslije krštenja nisu uopće bile katehizirane, uvrste u katekumene, te da i za njih vrijedi ono što određuje „Red pristupa odraslih u kršćanstvo” za katekumene.¹³ A ostale tri kategorije krštenih osoba iz druge vrste katekumenata opravdano je zvati *polukatekumenima* budući da se kod velikog dijela njih ne radi o prvoj evangelizaciji, a gotovo kod svih je riječ o drugoj katehizaciji, iako kog mnogih u proširenijem i intenzivnijem obliku. Ovakva podjela ima i svoju pastoralno-teološku relativnost kod izrađivanja modela katekumenata.

Za francuske crkvene prilike prije trideset godina napisao je Retif: „Danas se nalazimo u potpunoj zbrci. Liturgiju vršimo s ljudima koji su katehizirani, ali nisu evangelizirani. Dijelimo sakramente ljudima koje nismo uveli u primanje sakramenata. Primamo u Crkvu djecu koja su odmah nakon toga izložena utjecaju poganske i raskršćanjene okolice. Više puta primamo u župu i odrasle kršćane, a da se pri tome ne pobrinemo za to da ih zajednica uistinu primi. Naše naviještanje dopire do ljudi koji su većinom na katehetskom stupnju, a sadržajno naviještamo tako kao da su oni koji nas slušaju obraćeni.”¹⁴ Da li se ovaj alarmirajući tekst može primijeniti na crkvene prilike u Jugoslaviji? Prema Izjavi liturgijskog simpozija u Hvaru od 4. do 7. listopada 1986. godine Katoličkoj Crkvi u Jugoslaviji predstoji još temeljitije i dublje promicanje liturgijske obnove. Ta ob-

¹² Usp. RIMSKI OBREDNIK: *Red pristupa odraslih u kršćanstvo*, Zagreb, 1974, prethodne napomene, br. 7.

¹³ A. SMERKOLJ, *Katekumenat*, „Obnovljeni život”, 30/1975, 454–460, ovdje 458.

¹⁴ SMERKOLJ (1975), 455.

nova pretpostavlja promjenu mentaliteta kako kod samih liturga, tako i kod svih suslavitelja.¹⁵ A prema mišljenju nekih naših teologa optimalno ostvarenje II. vatikanskog sabora počiva na uspješnoj liturgijskoj obnovi koja nam u puno toga još predstoji. U Crkvi imamo, nadalje, veliki broj kršćana koje smo katehizirali, a nismo evangelizirali.¹⁶ U tom smjeru opravdano je traženje uvođenja katekumenata za roditelje i kumove.¹⁷ Tako primjerice Tomislav Ivančić govori o katekumenatu za sve koji su kao djeca kršteni.¹⁸

Potreba katekumenata postaje sve aktualnija. Pokretanje i ustanovljenje katekumenata na župnoj, dekanatskoj i gradskoj razini bit će realni odgovor na crkvenu situaciju u dekristijanizirajućem društvu kao što je naše. Cjeloviti pastoral župne zajednice, a osobito pastoral sakramenata ostaje necjelovit, a samim tim i neefikasan, bez solidno provedenog katekumenata.

TEOLOŠKA UTEMELJENOST KATEKUMENATA

Prvotni cilj katekumenata je pritijelovljenje krštenika Crkvi i uvođenje u potpunu crkvenost. Zato se katekumenu podjeljuju sva tri sakramenta inicijacije: krštenje, potvrda i euharistija. Drugotni i dugoročni cilj katekumenata je osposobljavanje krštenika za trajno prakticiranje crkvenosti kako na teoretskoj, tako i na praktičnoj razini – osposobljavanje za život iz vjere unutar Crkve i unutar društva. A prvotni i zadnji cilj crkvenosti je ostvarenje spasenja čovjeka po Isusu Kristu unutar njegove Crkve. Gledajući u katekumenatu samo dobivanje novih članova Crkve, nužno se sužava njegovo teološko shvaćanje i opravdanje, a ujedno se postavlja u pitanje i njegova teološka utemeljenost. Jer ne radi se o povećanju ili revitalizaciji Crkve kao povijesne veličine, konkretno po dobivanju novih članova, nego se prije svega radi o ostvarenju kraljevstva Božjega koje se širi i ostvaruje novim spašenicima. Kraljevstvo Božje je tu da zahvati svakog čovjeka te da svakog čovjeka dovede u zajedništvo Oca, Sina i Duha Svetoga. Spasenje čovjeka u svoj njegovoj egzistencijalnoj šarolikosti je zadnji cilj Crkve i kraljevstva Božjega. Crkva nastavlja djelo započeto u Isusu

Kristu. U njemu je Bog Otac ne samo na jedinstven način potražio čovjeka nego je neponovljivo i nepovratno ponudio spasenje čovjeku. Isus je s jedne strane najveći dokaz Očeve zauzetosti za čovjekovo spasenje, a s druge je jedinstven izraz tog spasenja. To spasenje Otac izводи u Sinu preko njegove Crkve utjelovljene u povijesnom prostoru i vremenu. Crkva je sa svoje strane odgovorna pred Učiteljem, ali je istovremeno odgovorna i za spasenje pojedinog čovjeka koga ona susreće na svojem povijesnom putu. Isto tako Crkva je svjedok kraljevstva Božjega, tog novog, boljeg svijeta započetog u Isusu Kristu. Kod govorenja o katekumenatu sve to spomenuto treba imati pred očima. Nadalje, u katekumenatu treba gledati proces rasta osobe u vjeri. To je važno istaći, posebno danas kada se govori o katekumenatu ne samo nekrštenih nego i već krštenih osoba. Današnje teološko gledanje pojma „inicijacija” uključuje upravo tu zakonitost rasta. Pojam „inicijacija” ne označuje pojedini trenutak ili određenu ceremoniju kojom čovjek napušta status katekumena i zadobiva status vjernika, nego taj pojam uključuje čitav proces rasta koji se odnosi na veće vremensko razdoblje i koji obuhvaća sve čimbenike razvoja koji kod katekumena omogućuju da se razvije osobni odrasli identitet unutar zajednice vjernika.¹⁹ Inicijacija se shvaća kao put na kojem pojedina osoba u vjerničkom ozračju, te primjerenim pomoćima i sredstvima postiže svoj kršćanski identitet.²⁰ Zato će Zajednička sinoda biskupija SR Njemačke u svome zaključku o pastoralu sakramenata označiti potvrdu kao završetak postupno nastalog sakramentalnog pritijelovljenja Crkvi za osobe koje su kao djeca krštene i primile prvu pri-

15 Vidi *Izjavu* s Liturgijskog simpozija u Hvaru od 4. do 7. studenog 1986, „Glas koncila”, 25/1986, br. 47, 3, t. 2.

16 T. IVANČIĆ, *Najprije evangelizacija*, „Crkva u svijetu” 12/1977, br. 2, 100–109, ovdje 104.

17 B. Z. ŠAGI, *Priprava odraslih za krštenje*, „Bogoslovska smotra”, 48/1978, br. 1–2, 44–55.

18 IVANČIĆ (1977), 109.

19 L. MALDONADO, D. POWELL, *Strukturkrise christlicher Initiation*, „Concilium” 15/1979, 73–75, hier 74.

20 L. MALDONADO, D. POWELL (1979), 74.

čest.²¹ Takvom teološkom shvaćanju sakramenata inicijacije protivi se veoma raširena svijest pojedinih kršćana koji u samom činu krštenja vide dostatno prijelovljenje Crkvi. U toj svijesti ne posvećuje se dovoljna važnost vjerničko-odgojnom procesu i procesu rasta u vjeri. Ti isti kršćani u prvoj pričesti gledaju daleko manje jedan od stupnjeva prijelovljenja Crkvi, već je puno više gledaju kao uvjet za sakrament potvrde. A taj posljednji sakrament nerijetko se gleda u vezi s crkvenim vjenčanjem pri čemu se potvrda shvaća kao jedan od potrebnih uvjeta za crkvenu ženidbu. Takvo shvaćanje posljedica je teološko-statičnog poimanja sakramenata i duboko ukorjenjene prakse kod kršćana koja polazi od donedavnih uvjeta kojih sada više nema. Tako sada sakramentalno događanje nije više praćeno odgovarajućim vjerničkim ozračjem (practiciranom vjerom) ni na razini obitelji ni na razini škole, a još manje na razini društva. A još do prije nekoliko desetljeća svi su ti čimbenici – dakako svaki na svoj način, s više ili manje uspjeha – pospješivali i omogućavali postupno sakramentalno prijelovljenje Crkvi. Najveća nemoć današnjeg pastoralnog djelovanja Crkve očituje se u uvođenju mladih kršćana u zajednicu odraslih kršćana i u zajednicu odraslih u društvu općenito.

Katekumenat se ne iscrpljuje u sakramentu krštenja iako je dio krštenja. Povezanost krštenja i katekumenata ističe Joseph Ratzinger na slijedeći način: „S jedne strane katekumenat je... nešto posve drugačije od vjeronauka, katekumenat je dio sakramenta; ne dakle unaprijed dana pouka, nego integrirajući dio samog sakramenta. S druge strane sakrament nije samo liturgijski čin, nego proces, dugi put, koji traži čovjekove snage, razum, volju i srce.”²² Ukoliko se ovdje sakrament drugačije interpretira i doživljava, nastaje ritualizacija sakramenta i doktrinalizacija riječi, potamnjuje se jedinstvo koje je bitno za kršćansku datost.²³

Osim toga veoma je važno imati pred očima sakramentalni karakter katekumenata. Prema Ratzingeru mogu se razlikovati tri temeljne komponente katekumenata koje, ustvari, čine jedinstvo.²⁴ Prvu komponentu čini momenat podučavanja, proces učenja. Na tom putu katekumen razmišlja o bitnim sadržajima vjere i

usvaja te sadržaje. Druga komponenta odnosi se na uživanje samog sebe u kršćanski put. Kod te komponente je karakteristično da se kod postojećih kršćana doživljava bratstvo i sestrinstvo kao mjesto istine. Pri tome se Isus otkriva i postupno prihvaća kao životni put i životna istina. No katekumenat ne zahtijeva samo napor od katekumena, već, a to je onda i treća komponenta katekumenata, životnu odluku koja nije samački hod i nastojanje, te nije hod u nepoznato, već se on uživa u nešto što je prije njega dano, a to je životni oblik Crkve Isusa Krista. On ne stvara neku odluku koju dotada nitko nije učinio, naprotiv, njegova životna odluka urasta u odluku zajednice koja vjeruje. Po katekumenatu ne stvara se crkvenost koja dotada nije postojala, nego on participira na već postojećoj crkvenosti osoba koje vjeruju. Katekumen čini svoje prvotno subjektivno vjerničko iskustvo koje je za njega novo, ali ne i za zajednicu koja već vjeruje i koja mu prethodi u svome vjerničkom iskustvu i koja ga postupno uvodi u vjerničko iskustvo. Ona ga svesrdno prihvaća u svoje zajedništvo i na put kojim već ide, a za koji se katekumen tek sada odlučuje. Tako su katekumen ili zajednica nošeni zajedništvom Crkve. Taj dar katekumen dobiva od Crkve, a ova od Gospodina. Crkva može kontinuirano ustrajati u svojoj vjeri jer ju Gospodin, njezina glava, neprestano daruje. I zato je Crkva nešto sasvim drugačije od nekog udruženja ili institucije koja si sama propisuje statute i zakone. Upravo se na tu sakramentalno-eklezijalnu dimenziju želi posebno staviti naglasak. To čini i „Red pristupa odraslih u kršćanstvo” kada ističe važnost kumova i župne zajednice tijekom katekumenata. Kod ponovnog ustanovljenja katekumenata trebala bi eklezijalna dimenzija dobiti pravo mjesto. Tijekom povijesti

21 *Gemeinsame Synode der Bischöfe in der Bundesrepublik Deutschland. Beschlüsse der Vollversammlung. Offizielle Gesamtausgabe I, Freiburg–Basel–Wien, 1976. Beschluss: Sakramentenpastoral, 238–275, hier 254.*

22 J. RATZINGER, *Taufe, Glaube und Zugehörigkeit zur Kirche*, „Internationale katholische Zeitschrift”, 5/1976, H. 3, 218–234.

23 RATZINGER (1976), 226.

24 Isto, 226–227.

bila je odviše zanemarena. U novonastalim životnim i društvenim uvjetima njezina je važnost sastavni dio uspješnosti katekumenata. Ali ne samo katekumenata nego i pastoralna sakramenata uopće.

Već je rečeno da katekumenat pripada krštenju. Tu spoznaju i tu stvarnost Crkva nije napustila ni tada kada je kao opću praksu uvela krštenje djece. Crkva polazi od uvjerenja i prakse da katehizacija može biti pred-krsna (präbaptismal) – ukoliko prethodi samom krštenju, a isto tako može biti i po-krsna (postbaptismal) – ukoliko slijedi poslije krštenja. Ukoliko se radi o pokrsnoj katehizaciji, onda ta katehizacija mora biti otvorena već u samom činu podjeljivanja krštenja.²⁵ „Katekumenski obredi sakramenta krštenja žele biti anticipacija katekumenata, koji svoje polazište nalazi u zastupništvu po roditeljima i kumovima.”²⁶ Za razliku od krštenja odraslog katekumena, kod kojeg krštenje slijedi kao treći i predzadnji stupanj katekumenata, krštenje djeteta je početni proces katekumenskog rasta koji traži više godina i koji u sakramentu potvrde doživljava završetak pritjelovljenja dotičnog kršćanina Crkvi. Time je doduše završen proces „inicijacije”, ali ne uvijek i cjelokupni katekumenski rast. Ovdje se događa prijelomni trenutak za crkvenost tolikih mladih kršćana. Umjesto da potvrda bude dodatni kršćanski impuls u katekumenskom rastu, ona je nerijetko početak polarizacije mladih kršćana. Ukoliko veliki dio krizmanika napušta župno zajedništvo poslije primljene potvrde, može se govoriti o neuspjelom evangelizacijsko-katehetskom procesu unutar katekumenata. Ta se grupa kršćana, koja u većini slučajeva samo privremeno napušta župnu zajednicu, ne smije usporediti s grupom krštenih koji su kao djeca kršteni i kod kojih tijekom njihovog djetinjstva i mladosti nije došlo do pokrsne katehizacije. Kod tih zadnjih izostao je katekumenski proces koji je bio iniciran u samom činu njihovog krštenja. Pastoralno-teološki gledano ti kršćani trebaju proći sva četiri stupnja katekumenata jednako kao i odrasli katekumeni. Kod njih se radi o prvotnoj evangelizaciji i prvotnom katehetskom procesu, dok kod kršćana koji su primili sakramente inicijacije, a za neko su se vrijeme distancirali od svoje Crkve, radi o reevan-

studije

gelizaciji i o drugoj katehizaciji. Ukoliko nema vjere ili jako malu vjeru, onda se njihova prva evangelizacija (kerigma) mora tek dogoditi.²⁷

OSTVARIVANJE KATEKUMENATA U PASTORALNOM DJELOVANJU CRKVE

Iz dvije prethodne točke proizlazi da se potrebitost ustanovljenja katekumenata u crkvama Starog kontinenta temelji ponajprije na činjenici dekristijanizacije koja je zahvatila kako društva i crkve u zemljama kapitalističkog, tako i društva i crkve u zemljama socijalističkog usmjerenja. Proces dekristijanizacije stoji u veoma uskoj vezi s procesima sekularizacije, industrijalizacije i urbanizacije, budući da ti procesi zahijevaju novi tip crkvenosti koji nije u svemu identičan s agrikulturnim tipom crkvenosti. A svi spomenuti procesi podupirani su još nekim filozofskim i ideološkim kretanjima koja više vode u areligioznost i indiferentnost, nego u religioznost. Sve je to dovelo do toga da je opravdano reći kako se čitava Evropa nalazi u postkršćanskoj situaciji i da je toj Evropi potrebna „druga” evangelizacija.

(Ne)dovoljna svijest o potrebi katekumenata u našoj Crkvi?

Da li je pastoralna inicijativa katekumenata dovoljno prisutna u svijesti naše domaće Crkve? Da li je obred „Red pristupa odraslih u kršćanstvo” kod nas još uvijek u zaboravu.²⁸ Umjesto odgovora na ovo pitanje evo nekoliko činjenica. Do sada je jednom održan referat o katekumenatu na zasjedanju BK Jugoslavije.²⁹ Anton Smerkolj, koji je podnio uvodni referat o katekumenatu, naglašava na koncu svoga referata: „...put u sutrašnju evanđeosku Crkvu vodi samo

²⁵ Isto, 232.

²⁶ Isto, 232.

²⁷ VIJEĆE BISKUPSKIH KONFERENCIJA EVROPE (1985), 52, t. 8.

²⁸ Na taj kompletni zaborav upozorio je Bono Zvonimir Šagi u svome predavanju još 1978. godine. Usp. B. Z. ŠAGI, *Priprava odraslih za krštenje*, „Bogoslovska smotra”, 58/1878, br. 1–2, 44–55.

²⁹ Bilo je to na proljetnom zasjedanju BK Jugoslavije u Zagrebu 1975. Viđi SMERKOLJ (1975).

preko ozbiljnog katekumata. Mnogi naši vjernici žive još u prošlosti. Zlo bi bilo kad bi i pastoralni radnici na današnje probleme odgovarali jučerašnjim odgovorima.”³⁰ Do službenog ustanovljenja katekumenata na razini BK Jugoslavije nije došlo. Vrijedno je spomenuti da je 1978. godine Pastoralno-teološki tjedan za svećenike u Zagrebu, govoreći o krštenju, prilično prostora u svom programu posvetio problematici katekumenata u našim crkvenim prilikama.³¹ Početkom 80-ih godina časopis za katehezu i pastoral „KATEHEZA” posvećuje svoj 4. broj problematici krštenja, pa govori i o problematici katekumenata.³² 1983. godine izlazi knjiga Tomislava Ivančića pod naslovom „Susret sa živim Bogom”, koja donosi temeljno kršćansko iskustvo na temelju seminara za evangelizaciju Crkve.³³ Knjiga je „plod četvorogodišnjeg iskustva na terenu”, a nastala je „na temelju teološkog studija svetopisamskih tekstova, otačke literature, novijih dokumenata Crkve” – piše autor u predgovoru. Pored nekih saborskih dokumenata autor posebno polazi od dokumenta „Evangelii nuntiandi” i „Catechesi tradendae”, a napose od obnovljenog Rimskog obrednika „Red pristupa odraslih u kršćanstvo.” Ustvari knjiga, kao uostalom i seminar za evangelizaciju Crkve, strukturirana je na temelju „Red pristupa odraslih u kršćanstvo”. U predgovoru knjige autor upozorava: „Ovakav seminar autohtoni je model. Nastao je na temelju rada i potreba u našoj hrvatskoj Crkvi i iz razmišljanja i istraživanja naših djelatnika.”³⁴ 1985. godine izlazi 2. doručeno izdanje iste knjige „Susret sa živim Bogom: Temeljno kršćansko iskustvo – Seminar za evangelizaciju Crkve.”³⁵ U uvodu tog 2. izdanja autor piše: „Knjiga ima dva glavna dijela. Prvi je dio sam katekumenat, prikladno razrađen za naše prilike, a drugi dio čine prijedlozi kako praktično organizirati katekumenat u obliku seminara ili misija.”³⁶ U II. dijelu te iste knjige autor Ivančić daje upute za voditelje seminara za evangelizaciju Crkve. Ti voditelji mogu organizirati evangelizaciju Crkve odnosno pojedinih grupa kršćana na razne načine: kao četvorodnevni seminar, kao osmodnevni seminar i kao katekumenat tijekom tri ili četiri mjeseca.³⁷ Govoreći o evangelizaciji župe i zajednice autor polazi od slijedećeg: „Sadržaj je

uvijek iz obrednika 'Red pristupa odraslih u kršćanstvo', propisan u 'Evangelii nuntiandi', 'Catechesi tradendae' i u dokumentima II. vatikanskog sabora. Ovdje smo pokušali dati taj sadržaj određen prema osnovnim principima katekumenata. Nigdje, naime, nema detaljno razrađen način njegova provođenja niti sadržaj kateheza za katekumensko razdoblje. Bitno je da kateheta bude najprije svjedok, a to znači iskusan vjernik, naime onaj koji je sam prošao evangelizaciju te može druge voditi. Od njega se zatim očekuje da pripremi kateheze i ustrajno moli.”³⁸

U ovom kratkom članku ne želi se dati zaokruženo mišljenje o spomenutom modelu katekumenata, odnosno o spomenutoj vrsti vjerničke obnove. Temeljiti prikaz tog modela prelazi okvire kako same ove točke, tako i cijelog članka. Ipak ovdje je nužno izreći nekoliko kritičkih pitanja u vezi tog modela. Ponajprije koji je cilj te vrste katekumenata, odnosno te vrste vjerničke obnove? Zatim, od čega polazi promicatelj tog modela? I konačno, kome se sve obraća, odnosno koga sve zahvaća tako zamišljeni katekumenat? Cilj spomenutog katekumenata ovisi ponajprije o subjektu kome se upravlja katekumenat? A taj subjekt su

30 SMERKOLJ (1975), 460.

31 Usp. Zbornik radova Teološko-pastoralnog tjedna 1978: *Krštenje*, „Bogoslovska smotra”, 54/1978, br. 1–2.

32 O problematici katekumenata na razini grada vidi J. LADIKA, *Katekumenat na razini grada*, „Kateheza”, 5/1983, br. 4, 49–55. O potrebi provođenja katekumenata govori i Tomislav Ivančić. Vidi T. IVANČIĆ, *Promicanje i ostvarivanje kršćanskog iskustva u evangelizaciji odraslih*, „Kateheza”, 3/1981, br. 3, 7–14.

33 T. IVANČIĆ, *Susret sa živim Bogom: Temeljno kršćansko iskustvo – Seminar za evangelizaciju Crkve*, Zagreb, 1983.

34 IVANČIĆ (1983), 4. Pod izrazom „evangelizirati” autor misli na prvi navještaj vjere koji je potrebno uputi ti kršćanima unutar Crkve, ako im ne dostaje prvi navještaj, bez obzira da li su ili nisu katehizirani u djetinjstvu.

35 T. IVANČIĆ, *Susret sa živim Bogom: Temeljno kršćansko iskustvo – Seminar za evangelizaciju Crkve*, 2. doručeno izdanje, Zagreb, 1985.

36 IVANČIĆ (1985), 16–17.

37 Vidi IVANČIĆ (1985), 249 i dalje.

38 Isto, 249.

prvenstveno krštene osobe, premda se knjiga obraća i osobama koje nisu krštene. Stoga je prvotni cilj tog modela ponovno uvođenje u kršćanski život svih onih koji su kršteni, a žive kao da i nisu kršteni. Taj cilj je ispravan iako je, čini se, nedostatan i to stoga što i nehote ostaje odviše subjektivno-vjernički, usredotočen previše na malu zajednicu vjernika koji prolaze isto vjerničko iskustvo, a premalo eklezijalno sveobuhvatno usmjeren. A to znači da kandidata u optimalnoj mjeri ne potiče, ne pomaže i ne omogućuje mu da kao vjernik urasta u cjelokupnu Crkvu, započinjući od bazične crkvene strukture, a to je zasada župna zajednica. Kod svega toga ne radi se o tome da netko bude „nadkršćanin” i „konkurent nekome u nečemu”, nego da svatko bude više kršćanin bez obzira na svoju funkciju koju obavlja bilo u društvu, bilo u Crkvi.

Gore spomenuti model polazi, a što se često dovoljno ne uočava, od strukture obnovljenog i prilagođenog ranokršćanskog katekumenata predloženog u obredniku: „Red pristupa odraslih u kršćanstvo.” K tomu je model koji provodi T. Ivančić prilagođen našim prilikama. To posebno dolazi do izražaja u četvrtom dijelu kada je riječ o obnovi sakramenata, odnosno o mistagogiji. Na tome razdoblju je uočljivo da ta vrsta katekumenata, odnosno te vrste seminara slijede prvenstveno cilj uvođenja krštenih osoba, a koje ne prakticiraju svoju vjeru, u kršćanski život. Taj model ne čine samo predavanja u obliku kateheze, nego i molitva kao sastavni dio vjerničkog iskustva u koje osoba postupno ulazi i biva uvođena. Na zajedništvo, molitvu, vjerničko iskustvo te na čitanje Sv. pisma posebno se stavlja naglasak.

Već prethodna dva pitanja dotakla su pitanje adresata — osoba kojima se nudi ta vrsta katekumenata, odnosno vjerničke obnove. U uvodu 2. izdanja knjige „Susret sa živim Bogom” sam autor objašnjava za koga je sve knjiga pisana: „Ponajprije za one koji su praktični vjernici — da bi produbili svoja iskustva u vjeri. Zatim za one koji su postali mlaki i nemarni — da kroz stjecanje iskustva vjere opet budu gorljivi na Kristovu putu. Potom za one koji su kršteni, a u tome više ne vide smisla da prakticiraju svoju vjeru. Njima će knjiga otvoriti temeljne vidike i povući ih da osmišljeno i svjesno

opet započnu prekinuti Put. Pisana je i za one koji su kršteni, ali nisu poučeni, a traže način da povjeruju. Konačno i za one koji ne shvaćaju vjernike ni Crkvu, a htjeli bi. Također za one koji nisu kršteni, ali traže smisao svijeta, života i sebe. I za one koji pate, koji su upali u razne mračne prakse, magije, astrologije, spiritizma ili robuju porocima poput droge, alkohola, seksa i novaca, te žele izlaz u slobodu. Napokon, pisana je za svakog čovjeka dobre volje. Za svakoga koji traži zajedništvo, a ne dijeljenje; koji traži razumijevanje, a ne osudu; koji traži smisao unatoč svim besmislenim porukama, ponudama i praksama. Jednostavno, htjela bi pomoći da Isus Krist kao Put, Istina i Život (usp. Iv 14,5) uđe u svako srce. Jer, Isus je 'čovjekoljubac' (usp. Tit 3,4). Došao je 'aradi nas ljudi i radi našeg spasenja' (Nicejsko-carigradsko vjeronanje).³⁹ Iz citiranog mjesta je vidljivo da autor adresatima svoje knjige smatra sve ljude dobre volje bez obzira da li su kršteni ili ne. U takvom polazištu leži i potreba diferenciranije upotrebe pojma „katekumenat”. Svim slojevima krštenika nije potreban katekumenat, posebno ne onima koji su praktični vjernici. Njih nije potrebno evangelizirati, već jedino dalje katehizirati. U odnosu na njih je pojmovno, a i teološki ispravnije reći da se kod njih radi o seminarima, a ne o katekumenatu ili katekumenskom putu ili o katekumenskom rastu. I samo organiziranje katekumenata kao četvorodnevno ili kao osmodnevnog seminara je odviše povijesno-teološki nategnuto. Jer su tri, odnosno četiri mjeseca katekumenata vremensko razdoblje koje dopušta govoriti o katekumenatu. Ivančićevi seminari za evangelizaciju Crkve, iako su strukturalno i tematski građeni na principu katekumenata, ipak se ne smiju uvijek poistovjetiti sa katekumenatom, budući da katekumenat predstavlja duži period (u praksi Prve Crkve do 3 godine) na koncu kojeg čovjek urasta u Crkvu i zaživljuje svoju crkvenost. A drugačije je sa seminarom koji može biti dvostruk: s jedne strane on može biti razdoblje — vremenski dakako kratko — koje služi produbljivanju iskustva u vjeri, a što više nije posve identično s katekumenatom. S druge strane u

³⁹ Isto, 15–16.

seminaru se ne iscrpljuje, ponekad ni tematski, a još manje vremenski, zakonitost katekumenata, zato su ti seminari prije etape na putu katekumenata, nego katekumenat i opravdanije je ostati kod pojma seminari za evangelizaciju osoba krštenih, odnosno koje nisu krštene. Ukoliko se s osobama radi neprekidno, i duže vremensko razdoblje, opravdano je govoriti o katekumenatu.

Premda je model seminara za evangelizaciju Crkve, odnosno model katekumenata na tome principu neosporno uspješan u našoj domaćoj Crkvi, ipak u ovom trenutku, čini se, ne bi trebao biti njezin jedini model. Pored tog načina ostvarivanja naviještanja i produbljivanja vjere trebalo bi izraditi još neke modele katekumenata koji bi zahvaćali osobe na razini čitave Crkve, počevši od župne zajednice.

Pored iskustava modela kojeg ostvaruju Ivančić i njegovi suradnici, te pored iskustava pojedinih pastoralnih djelatnika koji prakticiraju katekumenat gotovo već dvadesetak godina, čini se da je kod nas još uvijek nedovoljno prisutna svijest o potrebi katekumenske pripreve odraslih. Tu svijest bi trebalo razvijati u čitavoj Crkvi i to na svim njezinim razinama.⁴⁰ Do razvijanja te svijesti može doći ukoliko su ispunjeni neki uvjeti. Jedan od tih je da se realno pastoralno-sociološki sagleda trenutna crkvenost kršćana koja je kod većine – prema teološkim kriterijima – minimalna, ako ne i nedovoljavajuća. Drugi uvjet je da se uoči realnost postojanja poslijeratnih generacija od kojih značajan dio, osobito u gradovima, nije kršten, a pozitivno je usmjeren prema Crkvi. Naposljetku, nije beznačajan ni čimbenik jedinstvenog gledanja na problem katekumenata od strane pastoralnih radnika. U protivnom se može dogoditi da većina pastoralnih djelatnika na današnje probleme odgovara gotovo jučerašnjim odgovorima. Katekumenat nije isključivo samo stvar dušobrižnika u pastoralnoj praksi, nego i njegovog biskupa i obrnuto. „Red pristupa odraslih u kršćanstvo” govori da u nadležstvo biskupa spada ustanovljenje katekumenata (čl. 66 – prethodne napomene). Biskupova je zadaća da on sam ili preko opunomoćenika „ustanovi pastirsku pripravu oglašnika, nad njom bdije i promiče je, te pripravnicima odobrava

pristup izboru i sakramentima” (čl. 44 – prethodne napomene). Nedovoljna prisutnost svijesti o potrebitosti ustanovljenja katekumenata u našim dekristijanizirajućim okolnostima ima za posljedicu s jedne strane odlaganje studioznog i za sve dušobrižnike obvezatnog katekumenata za odrasle nekrštene i za odrasle krštene, a koji nisu evangelizirani, a s druge strane odsustvo te svijesti ima za posljedicu dijeljenje sakramenata na temelju sekundarnih motiva (tradicija, folklor, nacija, želja rodbine...), umjesto da to bude na temelju primarnih motiva (vjera, želja za rastom u vjeri, crkveno zajedništvo...). Tijekom katekumenata trebalo bi doći do toga da kandidati izraze primarne motive za sakramente. U Praksi Prve Crkve pitanje motiva na temelju kojih se tražilo krštenje bilo je veoma prisutno i značajno. Dijeljenje krštenja danas na temelju samo sekundarnih motiva vodi kod većine upravo u situaciju u kojoj se Crkva trenutno nalazi: veliki postotak distancirane crkvenosti i veoma raširen vjerski indiferentizam. To je onda vraćanje na staro ili potvrđivanje starog s kojim jedva da je netko zadovoljan.

Gdje je opravdano ustanoviti katekumenat

Katekumenat nije, ne bi ustvari trebao biti, nečija privatna stvar, jer katekumenat je prije svega stvar Crkve. On omogućuje kako prijelovljenje Crkvi, tako i rast crkvenosti kršćana unutar Crkve i jednako unutar društva. Tako katekumenat ima javni i napose eklezijalni karakter. Njegovo ustanovljenje ovisi ne samo o mnoštvu osoba koje su nekrštene i o mnoštvu kršćana koji ne prigriše svoju vjeru nego istovremeno ovisi i o postojećim crkvenim strukturama. Teoretski i programski katekumenat bi trebalo ustanoviti ponajprije na razini (nad)biskupije. Na toj bi razini morala postojati, a onda biti i dobro vođena, koordinacija katekumenata. Centar za katekumenat trebao bi biti u neposrednoj suradnji s koordinacijom katehizacije odraslih i s pastoralom obitelji. K tomu bi

⁴⁰ O potrebi razvijanja te svijesti govori i Bono Zvonimir Šagi. Vidi ŠAGI (1978), 46–48.

trebao surađivati s postojećim Katehetskim centrom (nad)biskupije.

Na temelju teoretskog i programskog katekumenata na razini biskupije, koji se razrađuje u dosluhu s Crkvom u bazi i s njezinim dosadašnjim iskustvima na tome području, ustanovljuje se katekumenat u nižim crkvenim strukturama. Da li ustanoviti katekumenat u župi, na dekanatskoj ili na razini grada?

Katekumenat u župi

Katekumenatu u župi pripada jedinstveno i po puno čemu nezamjenjivo mjesto. On ima prvenstvo pred katekumenatom na dekanatskoj i na razini grada. Katekumenat u župi je najprirodnije mjesto, a onda pastoralno-teološki i najopravdaniji izraz evangelizacijsko-katehetskog nastojanja župne zajednice. On je najzahtjevniji, ali ujedno ima i najveću budućnost u Crkvi. Odlaganje njegovog ustanovljenja po župama izraz je određene nedjelotvornosti pastoralne djelatnosti naše Crkve i dokaz nedovoljnog čitanja znakova vremena. Osim toga zaboravlja se da najveći dio ljudi koji kontaktiraju, surađuju i slave s Kristovom Crkvom, to još uvijek čine na župnoj razini, preko župnih struktura. To nije neobično ako se uzme u obzir da se najveći dio pastoralnog djelovanja današnje Crkve iscrpljuje u pastoralnoj djelatnosti župe.

Odakle te prednosti katekumenatu u župi? Čovjek koji postaje kršćanin pritjelovljuje se Crkvi po krštenju. Taj se čin događa čak i kod „nikodemskih kršćana” na razini neke župe. Tako se u univerzalnu Kristovu Crkvu ulazi po jednoj konkretnoj živoj zajednici vjernika određene župe bez obzira na stupanj zajedništva koji se živi u dotičnoj župi. Uvođenje nekoga u zajedništvo vjerujućih nezamislivo je bez konkretne zajednice vjernika. Ta zajednica u prevladavajućem dijelu ostvaruje se u župnoj zajednici. Izvan gradića i gradova jedva da postoje neke druge vrste zajednica osim teritorijalne župne zajednice. Pored tog uopće prvog sakramenta i prvog sakramenta inicijacije i ostali sakramenti inicijacije podjeljuju se na župnoj razini. Župna zajednica je prvo mjesto gdje mladi kršćanin – kršten još kao dijete – vidljivo prepoznaje svoju Crkvu kojoj je pritjelovljen. Ta zajednica mu

omogućuje i prvu identifikaciju s njegovom Crkvom. Distanciranje od Crkve u pravilu počinje distanciranjem od konkretne župne zajednice. Zasad je još mali dio onih koji pronalaze personalne zajednice nakon što su se otuđili od svoje dotadašnje župne zajednice ili u njima nisu pronašli zajedništvo vjere za kojim teže.

Budući da su obitelj i društvo kao kanali prenošenja vjere izrazito u krizi, ostaje župna zajednica sa svim svojim trenutnim manjkavostima jedini trajni evangelizacijsko-katehetski činilac. U njoj katekumen, koji se sprema na svoje krštenje ili na preostale sakramente inicijacije, na poseban način doživljava naviještenu i oživotvorenu Božju Riječ. Naposljetku, župa je pogodno mjesto da se u župni katekumenat, pored profesionalnih službenika, uključe i laici taj, u našoj Crkvi, još uvijek neiskorišteni potencijal, koji s vremenom mogu postati voditelji župnog katekumenata. I još jedan čimbenik govori u prilog katekumenata na župi, a to je sve veći broj kandidata za crkveno vjenčanje koji po stupnju svoje crkvenosti spadaju u katekumene.

Pored te navjestiteljske uloge župe u njoj se ostvaruje i liturgijsko događanje: od raznih molitvenih izričaja, te službe riječi do euharistijskog slavlja. U župnom euharistijskom slavlju na neponovljiv način prisutno je spasenjsko događanje svih tipova kršćana od onih što posjeduju tek minimalnu crkvenost do onih što se trude optimalno poistovjetiti sa svojom Crkvom kako u teoriji, tako i u praksi. U župnoj zajednici kršćani, kao i nekršćani koji žive na teritoriju određene župe, mogu najneposrednije prepoznati, a isto tako i sami iskusiti djelotvornu kršćansku ljubav – diakoniju.

Katekumenat na razini grada

Katekumenat na razini grada ne bi trebalo shvaćati kao konkurirajuću ustanovu katekumenatu u župi. Ustanovljenjem katekumenata na dekanatskoj, a posebno na razini grada ne postavlja se u pitanje župni katekumenat niti se ide za njegovim dokidanjem. Naprotiv, katekumenat na razini grada ima komplementarnu ulogu u odnosu na katekumenat u župi. On na neki način pokriva katekumensko područje

koje nije još dovoljno prakticirano u pojedinim župama. Omogućuje katekumenu uključivanje u Crkvu prvenstveno na principu personalne zajednice (zajednice katekumena), a ne toliko na principu teritorijalne zajednice (župe). Ukoliko se ide za tim da katekumene usmjeruje, a po završenom katekumenatu i vraća u župe odakle katekumeni dolaze, onda je eklezijalno veoma širok i tolerantan, a pastoralno-teološki gledano veoma pozitivan. Njegova organizacija „ni-pošto ne smije biti težnja centralizaciji, nego samo pomoć da se kvalitetnije i organiziranije omogući pristup odraslih u kršćanstvo.”⁴¹

Osim toga katekumenat na razini grada obuhvaća čitavo područje nekog grada i nalazi se na raspolaganju svim zainteresiranim stanovnicima toga grada. Unutar tog katekumena moguće je organizirati tribinu „Upoznavanje kršćanstva”. Ta se tribina usmjeruje na osobe koje se zanimaju za religiozno, posebno za kršćansko, kao i na one koji su već određeni „simpatizeri” kršćanskog.

Posaborski dokumenti o „evangelizaciji u suvremenom svijetu” i o „katehizaciji” ističu dvostruku navjesticu zadaću Crkve, a ta se očituje u evangelizaciji same Crkve kao i u evangelizaciji svijeta u kojem Crkva živi. Stoga bi bilo premalo „kad bi se očekivalo da u jednom velikom gradu Crkva, razdijeljena u desetke župskih zajednica prihvaća samo one katekumene koji se možda javljaju radi vjenčanja; ona bi u svojoj misijskoj odgovornosti morala i ovim načinom (katekumenata na razini grada – J. Baloban) zakoračiti u šire prostore pozivajući mnoge upravo ovakvim organiziranim oblicima uvođenja u vjeru.”⁴² Za razliku od župnog katekumena, kojeg u pravilu organiziraju i vode osobe pojedine župe, u ostvarivanju katekumena na razini grada mogu se uključiti osposobljeni voditelji iz najrazličitijih teoloških grana. Veliki gradovi u našoj zemlji imaju upravo tu prednost širokog izbora suradnika kod provođenja takve i slične inicijative. Sve to, pored dobre volje pojedinaca, traži dobru i zauzetu koordinaciju.

Na kraju ove točke potrebno je istaći da ovaj članak nije želio niti je mogao uvesti u cjelokupnu problematiku katekumena, posebno ne u konkretno stvaranje odgovarajućih modela

primjerenim našim društvenim i crkvenim prilikama. Izrada novih modela katekumena trebala bi biti nošena interdisciplinarnom suradnjom patrologa, liturgičara, katehetičara i pastoralista. To iziskuje novi članak i prelazi kompetencije ovog teksta.

ZAKLJUČAK

Problem katekumena u našim prilikama nije prvenstveno pitanje korištenja ili zanemarivanja obrednika „Red pristupa odraslih u kršćanstvo”. Isto nije prije svega pitanje institucionaliziranja katekumena na osnovu biskupovog dekreta. Već potreba katekumena, neovisno o našoj (ne)dovoljnoj zainteresiranosti za katekumenat, proizlazi iz cjelokupnog društvenog konteksta u koji je ukorijenjena i Crkva kao određena institucija i u kojem žive ljudi kao nosioci tog društva. To društvo s jedne strane nije više pod patronatom Crkve od koje se osamostalilo u najrazličitijim područjima i koju više ne priznaje ni kao moralnog kontrolora ni kao autoritativnog arbitra. Štoviše, društvo u pojedinim svojim oblastima ide za iščezavanjem religije kako iz društvene svijesti općenito, tako i iz društvene prakse. Prvi korak oslobađanja društva od religioznog događa se potiskivanjem tog religioznog i vjerskog u privatnu sferu što ima za želju umanjivanje ili potpuno isključivanje uloge religije iz života kako pojedinaca, tako i iz šire društvene zajednice. S druge strane, što ovdje treba posebno istaći, to društvo nije nešto apstraktno, nego je konkretna zbilja koju čine kako oni koji vjeruju, tako i oni koji ne vjeruju, kao i indiferentni prema vjerskome. Drugim riječima, kada se govori o društvu ne misli se samo isključivo na one koji ne vjeruju nego i na one koji vjeruju i koji su članovi Crkve. Jer društvo čine, ponajprije, osobe bez obzira na svoje porijeklo i svoju (ne)religioznu (ne)priпадnost. Zato ne postoji dihotomija: društvo na jednoj, a Crkva na drugoj strani. Ovakvo shvaćanje polazi samo od gledanja društva i Crkve kao dviju različitih institucija. Neposto-

⁴¹ LADIKA (1983), 52.

⁴² Isto, 52.

janje dihotomije društvo—Crkva obrazlaže se time što nema neke apstraktne i izvan socioloških zakonitosti dane Crkve kao povijesne tvorevine. Crkva je utjelovljena u društvo i po svojim je članovima dio tog društva.

U tom cjelokupnom društvenom kontekstu došlo je do velikih pomaka kriterija. Neki se od njih odnose i na kriterije pripadnosti Crkvi i crkvenost. Ti kriteriji ne stoje uvijek u suglasnosti s evanđeoskim kriterijima, koje se nerijetko uzima nedostatno radikalno i nedovoljno autentično. Velikim dijelom kriteriji se donose prema subjektivnoj procjeni i odluci. Prvi i zadnji kriteriji su Isus Krist, njegovo evanđelje i njegovo kraljevstvo unutar kojeg i Crkva ima svoje određeno mjesto. Unutar tih kriterija ostvaruje se i katekumenat. Njegova je prvotna uloga pomoći čovjeku da pozitivno odgovori

na Božju inicijativu, koja mu dolazi ususret ponajprije po Isusu Kristu, a zatim i po Crkvi. A taj Isus otkriva Oca koji je čovjekotražitelj i Bog ljubavi, a što Crkva u svoj svojoj grešnosti i manjkavosti svjedoči unutar sebe i unutar svijeta u kojem živi. Svako bi sakramentalno događanje trebalo biti vidljivi znak te realnosti. Kod prvih se kršćana ta realnost posebno očitovala u njihovom kršćanskom životu koji je za sve ostale koji nisu bili kršćani bio izraziti znak prihvaćanje inicijative u Isusu Kristu. U sadašnjem evangelizacijsko-katehetskom djelovanju Crkve kao i u njezinom općenitom pastoralnom djelovanju ta realnost ne dolazi dovoljno do izražaja. Možda se upravo tu mogu tražiti neki od čimbenika dekristijanizacije, a isto tako dosadašnja i sadašnja neodlučnost pred katekumenatom.